

ÇEVİRİ: NEDRET TANVOLA, ÖZTOKAT

VEBA ALBERT CAMUS

36. BASKI

can
modern

ALBERT CAMUS

VEBA

Can Modern

Veba, Albert Camus

Fransızca aslından çeviren: Nedret Tanyolaç Öztokak

La peste

© 1947, Éditions Gallimard, Paris

© 1997, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1997

36. basım: Ağustos 2019, İstanbul

Bu kitabın 36. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Dalgıç İş Merkezi No: 3 Kat: 2

Topkapı-Zeytinburnu

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-2827-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750728273

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

ALBERT CAMUS

VEBA

ROMAN

1957 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Fransızca aslından çeviren
Nedret Tanyolaç Öztokat

♥can

Albert Camus'nün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Yabancı, 1981

Tersi ve Yüzü, 1991

Yolculuk Günlükleri, 1993

İlk Adam, 1994

Yaz, 1994

Başkaldıran İnsan, 1995

Düğün - Bir Alman Dosta Mektuplar, 1995

Sürgün ve Krallık, 1996

Sisifos Söyleni, 1997

Düşüş, 1997

Asturya'da İsyan / Bütün Oyunları 1, 2015

Caligula / Bütün Oyunları 2, 2015

Yanlışlık / Bütün Oyunları 3, 2015

Sıkıyönetim / Bütün Oyunları 4, 2015

Adiller / Bütün Oyunları 5, 2015

ALBERT CAMUS, 1913 yılında, Cezayir’de dünyaya geldi. Cezayir Üniversitesi’nde sürdürdüğü felsefe öğrenimini sağlık nedenleriyle yarıda bıraktı. 1938’de Paris’e gitti, ilk yapıtları *Tersi ve Yüzü* ve *Düğün* bu dönemde yayımlandı. Edebiyat dünyasına asıl girişini, 1942’de yayımlanan *Yabancı* adlı romanı ve *Sisifos Söyleni* başlıklı felsefi denemesi belirledi. Birbirini tamamlayan bu iki yapıtta, varoluşçu izler taşıyan “saçma” felsefesini geliştirdi. *Başkaldıran İnsan*, *Yaz*, *Sürgün* ve *Krallık* isimli eserleriyle hem edebiyat hem de düşünce alanlarında yetkinliğini kanıtladı. *Mutlu Ölüm* ve *İlk Adam* adlı romanları ölümünden sonra yayımlandı. 1957’de Nobel Edebiyat Ödülü’ne değer görülen ve bugün XX. yüzyıl edebiyat ve düşünce dünyasının en önemli adlarından biri olarak kabul edilen Albert Camus, 1960 yılında bir araba kazasında yaşamını yitirdi.

NEDRET TANYOLAÇ ÖZTOKAT, 1962’de İstanbul’da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nı 1985’te bitirdi. 2006 yılında profesör oldu. Çalışmalarını edebiyat göstergebilimi alanında yoğunlaştırdı. 2002 yılından bu yana Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nın Başkanlığı’nı yürüten Öztokat, başta Marguerite Duras, Jorge Semprun, Nina Berberova ve Tzvetan Todorov olmak üzere önemli yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

Bir hapsedilmiřlięi başka bir hapsedilmiřlikle
göstermek, gerçekte var olan herhangi bir řeyler
göstermek kadar mantıęa uygundur.

DANIEL DEFOE

I

Bu güncenin konusunu oluşturan ilginç olaylar 194...’te Oran’da meydana geldi. Genel düşünceye göre biraz sıra dışı olduğundan bu olayların geçebileceği yer burası değildi. İlk bakışta Oran gerçekten de sıradan bir kent, Cezayir’in bir Fransız ilinden başka bir şey değildi.

Kentin kendisi de, itiraf etmek gerekir, çirkindir. Dingin görünümlü bu kenti başka onca ticaret kentinden farklı kılan şeyin ne olduğunu ayırt etmek için biraz zaman gerekir. Örneğin, ne bir kanat çırpışın ne de bir yaprak hışırtısının duyulduğu, güvercini olmayan, ağaçsız ve bahçesiz bir kent, tam anlamıyla yansız bir yer nasıl düşünülür? Mevsimlerin değişimi ancak göğe bakılarak anlaşılır. İlkbahar yalnızca havanın niteliğinin değişmesinden ya da sokak satıcılarının banliyölerden getirdikleri çiçek sepetleriyle kendini duyurur; çarşı pazarda satılan bir ilkbahardır bu. Yazın, güneş fazla kuru evleri kavurur ve duvarları gri bir külle örter; o zaman artık kapalı kepenlerin gölgesinden başka yerde yaşanmaz. Sonbaharda, tersine çamur tufanı olur. Güzel günler yalnızca kışın yaşanır.

Bir kenti tanımanın en bildik yollarından biri de insanların orada nasıl çalıştığına, orada birbirlerini sevdiğine ve nasıl öldüğüne bakmaktır. Bizim küçük kentimiz-

de, iklimden belki de, bunların tümü bir arada yapılır, aynı tutkulu ve belirsiz havayla. Yani burada insanın canı sıkılır ve alışkanlıklar edinmeye özen gösterir. Burada yaşayanlar çok çalışırlar, ancak hep zengin olmak amacıyla değil. Özellikle ticarete ilgi duyarlar ve onların deyişiyle, önce iş yapmakla ilgilenirler. Doğal olarak basit keyiflerden de zevk alırlar; kadınlardan, sinemadan ve deniz banyolarından hoşlanırlar. Ancak, çok mantıklı olarak, bu zevkleri cumartesi akşamları ve pazar günlerine saklarlar; çünkü haftanın tüm öteki günlerinde çok para kazanmaya çalışırlar. Akşam, bürolarından çıktıklarında belli bir saatte kafelerde buluşurlar, aynı bulvarda gezinti yaparlar ya da kendi balkonlarına çıkarlar. Daha genç olanların zevkleri şiddetli ve kısadır; oysa daha yaşlıların kötü huyları ışıklık toplantıları, eş dost davetleri ve kâğıt oynanan çevrelerle sınırlıdır.

Kuşkusuz bunun yalnız bizim kente özgü bir şey olmadığı ve sonuçta tüm çağdaşlarımızın böyle olduğu söylenecektir. Kuşkusuz, bugün, insanların sabahtan akşama çalışıp sonra da yaşamak için geri kalan zamanlarını kâğıt oynayarak, kafelerde ve çene çalarak harcamayı yeğlemeleri kadar doğal hiçbir şey yoktur. Ancak bazı kentler ve ülkeler vardır, orada insanlar arada sırada başka şeyden kuşku duyarlar. Genelde bu, onların yaşamını değiştirmez. Yalnız kuşku ortaya çıkmıştır ve bu da her zaman bir kazançtır. Tersine Oran, kuşkuları olmayan bir kenttir; yani tümüyle modern bir kent. Buna bağlı olarak, bizim burada insanların birbirlerini nasıl sevdiklerini belirtmeye gerek yoktur. Erkekler ve kadınlar aşk edimi denen şeyde çabucak birbirlerini yutarlar ya da iki kişilik uzun bir alışkanlık geliştirirler. Bu uçlar arasında çoğunlukla bir orta nokta yoktur. Bu da özgün bir şey değil. Her yerde olduğu gibi Oran'da da zamansızlıktan ve düşünmemekten insanlar bilmeden birbirini sevmek zorundadır.

Kentimizde daha özgün olan, burada ölmenin güçlüğüdür. Aslında güçlük doğru sözcük değil, rahatsızlık demek daha doğru olacak. Hasta olmak hoş bir şey değildir, ancak size hastalıkta destek olan kentler ve ülkeler vardır ve buralarda bir bakıma insan kendini bırakabilir. Bir hastanın şefkate gereksinimi vardır, bir şeye yaslanmaktan hoşlanır, çok doğaldır bu. Ancak Oran'da iklimin aşırılıkları, burada yürütülen işlerin önemi, dekorun belirsizliği, şafağın çabuk sökmesi ve zevklerin niteliği, her şey sağlıklı olmayı gerektirir. Bir hasta kendini yapayalnız buluverir. Nüfusun tümünün telefonda ya da kafelerde poliçelerden, konşimentolardan ve indirimlerden söz ettiği aynı dakikalarda, sıcaaktan çıtırdayan yüzlerce duvarın ardında kapana kısırılmış ölmek üzere olan birini düşünelim. Modern bile olsa ölümdeki rahatsızlık böyle, kurak bir yerde meydana geldiğinde anlaşılacaktır.

Bu birkaç bilgi belki kentimizle ilgili yeterli bir fikir verir. Hem sonra hiçbir şeyi abartmamak gerekir. Altı çizilmesi gereken, kentin ve yaşamın sıradan görünümüdür. İnsan, alışkanlıklarını edindikten sonra günlerini kolay geçirir. Kentimiz tam da alışkanlıklar için uygun bir yer olduğuna göre, burada bundan iyisi can sağlığı denebilir. Bu açıdan bakınca, kuşkusuz yaşamın çok tutku verici olmadığı görülür. En azından bizde karmaşa nedir bilinmez. Ve bizim içten, sempatik ve hareketli nüfusumuz buraya yolu düşmüş kişilerde her zaman belli ölçüde saygı uyandırmıştır. Renkten, bitkiden ve ruhtan yoksun kentimiz, sonunda dinlendirici bir yer gibi durmaya başladı, sonunda burada uyunabiliyor. Ancak kentin, mükemmel çizilmiş bir koyun önünde, çıplak bir yaylanın ortasında, ışıklı tepelerle çevrili eşsiz bir manzaraya iştirilmiş olduğunu da eklemek yerinde olacaktır. Yalnızca bu koya sırtını çevirmiş olması ve bundan dolayı,

insanın hep arayıp bulmak zorunda kaldığı denizi görmenin olanaksız olması üzücü olabilir.

O yılın ilkbaharında meydana gelen ve burada güncesini aktarmaya karar verdiğimiz ciddi olaylar dizisinin ilk göstergeleri olan –bunu sonradan anladık– olayları hiçbir biçimde kentlilerin düşünemeyeceğini, bu noktada herkes kolayca kabul edecektir. Bu olaylar kimilerine iyice doğal gelecektir, kimilerine de tersine, inanılması güç. Ancak, her şey bir yana, bir vakanüvis bu çelişkileri göz önüne alamaz. Onun görevi yalnızca, “Şunlar meydana geldi,” demektir, eğer bunların gerçekten de meydana geldiğini ve tüm bir halkın yaşamını ilgilendirdiğini biliyorsa ve böylece söylediklerinin doğruluğunu içtenlikle onaylayacak binlerce tanık varsa.

Kaldı ki, kaderin cilvesiyle belli sayıda tanıklıkları derleme olanağı bulmasaydı ve anlattığını ileri sürdüğü şeylere ister istemez karışmasaydı, zamanla tanıyacağınız anlatıcı bu tür bir girişim içinde bir değerlendirmede bulunma sıfatını pek kazanamazdı. İşte ona bir tarihçi yapıtı ortaya koyma hakkı tanıyan da budur. Tabii ki, amatör de olsa, bir tarihçinin her zaman belgeleri vardır. Bu öykünün anlatıcısının da kendi belgeleri var: öncelikle kendi tanıklığı, sonra başkalarının tanıklığı. Bunun nedeni de rolü gereği, bu güncedeki tüm kişilerin anlattığını derlemek zorunda olmasıydı, son olarak da, sonunda eline geçen metinler. Uygun olduğu kanısına vardığında bunlardan dilediğince yararlanmak istemektedir. Bir şey daha istemektedir... Ancak sıranın anlatıya gelmesi için belki de artık bu yorumları ve dilsel önlemleri bırakmanın zamanıdır. İlk günlerin anlatılması biraz özen istiyor.

16 Nisan sabahı Doktor Bernard Rieux, muayenehanesinden çıktı ve sahanlığın ortasında ölü bir fareyle karşılaştı. O anda fazla önemsemeden hayvanı ayağıyla itti ve merdivenleri indi. Ancak sokağa geldiğinde, bu farenin olması gereken yerde olmadığı aklına geldi ve kapıcıya haber vermek üzere geri döndü. Yaşlı Mösyö Michel'in tepkisi karşısında bu gördüğünün alışılmadık olduğunu daha iyi hissetti. Bu ölü farenin varlığı ona yalnızca tuhaf gelmişti, oysa kapıcı için bir rezaletti. Kesinlikle emindi. Apartmanda fare yoktu. Doktor, boşu boşuna onu ilk katın sahanlığında muhtemelen ölü bir fare bulunduğuna inandırmaya çalıştı; Mösyö Michel'in kanısı biraz olsun değişmiyordu. Apartmanda fare yoktu, o zaman biri bunu dışarıdan getirmiş olmalıydı. Sözüün kıssası, bir şaka söz konusuydu.

Aynı akşam Bernard Rieux, koridorun iyice dibinde yalpalayan ve ıslak tüylü, büyük bir fare gördüğünde, apartmanın girişinde, dairesine çıkmadan önce, ayakta durmuş anahtarlarını arıyordu. Hayvan dengesini arıyormuş gibi durdu, küçük bir çılgınlıkla kendi çevresinde döndü ve ağzından kan fışkırarak sonunda devrildi. Doktor bir süre onu izledi ve dairesine çıktı.

Düşündüğü fare değildi. Bu fışkıran kan, onu kafa-

sını kurcalayan konuya döndürüyordu. Bir yıldır hasta olan karısı ertesi gün dağda bir dinlenme yerine gidecekti. Ona tembih ettiği üzere, karısını odalarında yatarken buldu. Karısı bu şekilde kendini yol yorgunluğuna hazırlıyordu. Gülümsüyordu. “Kendimi çok iyi hissediyorum,” dedi.

Başucu lambasının ışığında doktor yüzünü ona çevirmiş bakıyordu. Rieux için otuz yaşındaki bu yüz, hastalığın izlerine karşın hep genç bir yüzdü, belki de geri kalan her şeyi alt eden şu gülümseme yüzünden.

“Uyuyabilirsen uyu,” dedi Rieux. “Hastabakıcı saat on birde gelecek ve sizi öğle trenine götüreceğim.”

Hafifçe nemlenmiş bir alnı öptü. Gülümseyiş kapıya kadar ona eşlik etti.

Ertesi gün, 17 Nisan, saat sekizde kapıcı geçerken doktoru durdurdu ve bütün suçu, koridorun ortasına üç ölü fare koyarak bu soğuk şakayı yapanlara yükledi. Onları büyük kapanlarla yakalamış olmalıydı, çünkü hayvanlar kan içindeydi. Kapıcı fareleri ayaklarından tutarak suçluların bu acı alay karşısında kendilerini ele vermeleri beklentisiyle bir süre kapının önünde beklemişti. Ama hiçbir şey olmamıştı.

“Ah şu insanlar!” diyordu Mösyö Michel. “Sonunda elime geçireceğim onları.”

Kafası karışan Rieux, ziyaretlerine müşterileri arasında en yoksulların oturduğu dış semtlerden başlama-ya karar verdi. Oralarda çöp toplama işi çok daha geç saatlerde yapılıyordu ve bu semtin dar ve tozlu yolları boyunca ilerleyen araba kaldırım kenarlarına bırakılmış çöp kutularına deşip geçiyordu. Böyle ilerlediği bir yolda sebze artıkları ve kirli paçavraların üzerine atılmış bir düzine kadar fare saydı.

İlk hastasını yatakta buldu, hem yatak odası hem de yemek odası olarak kullanılan oda sokağa bakıyordu.

Sert ve yıpranmış yüzlü, yaşlı bir İspanyol'du. Önünde, örtünün üzerinde bezelye dolu iki tencere duruyordu. Doktorun içeri girdiği sırada yatağında yarı doğrulmuş astımlı yaşlı adam, derin derin öksürebilmek için kendini geriye doğru atıyordu. Karısı bir leğen getirdi.

"Ee doktor, ortaya çıkıyorlar, gördünüz mü," dedi iğne sırasında.

"Evet," dedi kadın, "komşu üç tane bulmuş."

Yaşlı adam ellerini ovuşturuyordu.

"Ortaya çıkıyorlar, bütün çöp tenekelerinde görüyoruz, açlıktan bu!"

Çok geçmeden Rieux, burada oturan herkesin fareleri konuştuğunu saptamakta güçlük çekmedi. Ziyaretleri bitince evine döndü.

"Yukarıda, size bir telgraf var," dedi Mösyö Michel.

Doktor ona yeni fareler görüp görmediğini sordu.

"Yo hayır," dedi kapıcı, "kapıyı gözetliyorum, anlarsınız. O domuzlar da göze alamıyorlar."

Telgraf Rieux'ye annesinin ertesi gün geleceğini bildiriyordu. Hastanın yokluğunda oğlunun eviyle ilgilenmeye geliyordu. Doktor evine girdiğinde hastabakıcı gelmişti. Rieux, tayyör giymiş, yüzünü boyayla renklendirmiş, ayakta duran karısını gördü. Ona gülümsedi.

"İyi," dedi, "çok iyi."

Bu süre sonra garda onları yataklı vagona yerleştiriyordu. Karısı kompartımana bakıyordu.

"Bizim için fazla pahalı değil mi?"

"Gerekli bu," dedi Rieux.

"Nedir şu fare hikâyesi?"

"Bilmiyorum. Tuhaf, ama geçecek."

Sonra karısına bir solukta, ondan özür dilediğini, onunla daha yakından ilgilenmesi gerektiğini ve onu çok ihmal ettiğini söyledi. Karısı susmasını istediğini belli edercesine başını sallıyordu. Ama Rieux ekledi:

“Geri döndüğünde her şey daha iyi olacak. Yeniden başlayacağız.”

“Evet,” dedi karısı gözleri parlayarak, “yeniden başlayacağız.”

Bir süre sonra kocasına sırtını döndü ve camdan dışarıyı seyretmeye koyuldu. Peronda insanlar aceleyle koşturuyor ve birbirlerine çarpıyorlardı. Lokomotifin tıslayan sesi onlara kadar geliyordu. Karısını adıyla çağırırdı, kadın başını çevirdiğinde yüzünün gözyaşlarıyla ıslanmış olduğunu gördü.

“Hayır,” dedi yumuşaklıkla.

Gözyaşlarının ardından biraz buruk, gülümsemesi belirdi. Derin bir soluk aldı:

“Haydi git, her şey iyi olacak.”

Karısına sıkı sıkı sarıldı ve şimdi peronun üzerinde, camın öte yanında artık yalnızca onun gülümsemesini görüyordu.

“Rica ediyorum, kendine iyi bak,” dedi karısına.

Ama o duyamıyordu.

Çıkışın yakınında, peronda Rieux, oğlunu elinden tutmuş, Sorgu Yargıcı Mösyö Othon’la burun buruna geldi. Doktor, ona yolculuğa çıkıp çıkmadığını sordu. Biraz eskilerin “sosyete adamı” dediği insanları, biraz da ölü taşıyıcılarını andıran, uzun ve siyah bir adam olan Mösyö Othon, sevimli bir sesle ancak kısaca yanıtladı:

“Aileme saygılarını sunmaya giden Madam Othon’u bekliyorum.”

Lokomotifin düdüğü öttü.

“Fareler...” dedi Yargıç.

Rieux trenin, yönüne doğru bir hamle yaptı, ama yeniden çıkış tarafına döndü.

“Evet,” dedi, “önemli değil.”

Bu anla ilgili tek aklında kalan, koltuğunun altında ölü farelerle dolu bir kasa taşıyan görevlinin geçtiğiydi.

Aynı gün öğleden sonra, Rieux muayeneye başlar-ken, gazeteci olduğu ve sabah geldiği söylenen genç bir adamı kabul etti. Adı Raymond Rambert'di. Kısa boylu, geniş omuzlu, kararlı yüzlü, açık ve zeki gözleri olan Rambert'in sırtında spor giysiler vardı ve keyfi yerinde gibiydi. Doğrudan konuya girdi. Paris'teki büyük bir gazete adına Arapların yaşam koşullarını araştırıyordu ve onların sağlık durumlarıyla ilgili bilgiler istiyordu. Rieux bu durumun hayra alamet olmadığını söyledi. Ancak fazla ileri gitmeden önce, gazetecinin doğruyu söyleyip söylemediğini bilmek, öğrenmek istiyordu.

"Tabii," dedi beriki.

"Şunu demek istiyorum: Tam bir eleştiri getirebilir misiniz?"

"Tam değil, bunu açıkça belirtmeliyiz. Ancak sanıyorum böyle bir eleştiri dayanaktan yoksun olurdu."

Rieux yumuşak bir tonla gerçekten de böyle bir eleştirinin dayanaktan yoksun olacağını, ancak Rambert'in tanıklığının eksiksiz olup olamayacağını yalnızca bilmek istediğini söyledi.

"Ben tam olmayan tanıklık dışında bir şey kabul etmem. Böylece sizin tanıklığınızı da kendi bilgilerimle desteklemeyeceğim."

"Bu Saint-Just'ün dili," dedi gazeteci gülümseyerek.

Rieux ses tonunu yükseltmeden o konuda hiçbir şey bilmediğini, bunun yaşadığı dünyadan bıkmış, ancak yine de benzerleriyle aynı zevklere sahip olan ve kendi adına haksızlık ve ödünlere reddetmeye kararlı bir insanın dili olduğunu söyledi. Rambert, boynu omuzlarına gömülmüş, doktora bakıyordu.

"Sizi anladığımı sanıyorum," dedi sonunda ayağa kalkarak.

Doktor onunla kapıya doğru yürüdü, "Olayları bu şekilde ele aldığınızdan ötürü size teşekkür ederim," dedi.

Keskin bir gözlem gücünün desteklediği arı bir bilinçle yazılmış olan *Veba*, yalnızca XX. yüzyılın değil, bütun bir insanlık tarihinin ortak bir sorununa değinir: felaketin yazgıya dönüşmesi. Çağının önde gelen düşünürlerinden Nobel ödüllü yazar Albert Camus'nün hiçbir yapıtında böylesine acı bir yazgı, böylesine şiirsel bir dille ele alınmamıştır. *Veba*, insanın ve aydınlığın şiiridir. Bu şiirde renkler alabildiğine koyu ancak yazarın sesi o denli umut doludur.

Beklenmedik bir boyuta ulaşan veba salgını, tüm Oran kenti sakinlerini önce umutsuzluğa boğar, ardından Doktor Rieux, Tarrou ve Grand'in gösterdikleri dayanışma örneği, başta yetkililer olmak üzere, herkes için güç ve umut kaynağı olur. İşte Albert Camus'nün insana bakışı ve inancı, bu noktada karşımıza çıkar. Camus, okurlarını, ortadan kaldıramayacağını bile bile vebayla savaşan Doktor Rieux'nün kişiliğinde, dünyanın saçmalığını, yenilginin sonu gelmeyeceğini bile bile kötülüklere karşı çıkmaya, yaşama anlam katmaya çağırır.

